

RECAİZADE MAHMUT EKREM

Araba Sevdası

Musavver Millî Hikâye

YAYINA HAZIRLAYAN
Fatih Altuğ

ELEŞTİREL BASIM

JALE PARLA'NIN ÖNSÖZÜYLE

RECAİZADE MAHMUT EKREM 1847'de İstanbul'da doğdu. Tanzimat'tan sonra Takvimhane Nazırlığı yapan, şair, hattat ve vakanüvis Recaizade Mehmet Şakir Efendi'nin oğludur. Küçük yaşta evde babasından Arapça ve Farsça öğrendi, bir süre Vanıköy sıbyan mektebi ile Beyazıt Rüştîyesi ve Mekteb-i İrfan'da okudu (1858). Buradan mezun olduktan sonra Harbiye İdadisi'ne gönderildiyse de henüz ikinci sınıftayken hastalanınca ayrılmak zorunda kaldı. 1862'de girdiği Hariciye Mektûbî Kalemî'nde bir yandan eski şiir anlayışını devam ettiren Leskofçalı Galip ve Hersekli Arif Hikmet Bey ile, diğer yandan da Namık Kemal ve Ayetullah Bey gibi yenilikçilerle tanıştı. Bu arada Fransızca öğrenmeye başladı ve böylece Batı kültürüyle ilişki kurma olanağı buldu; Divan şiiri tarzında şiirler yazmaya ve Fransızcadan bazı çeviriler yapmaya başladı. İlk yazıları *Tasvir-i Efkâr* ve *Hakayikü'l-vekayi* gazetelerinde yayımlandı. Namık Kemal 1867 Mayıs'ında gizli Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin üyesi olarak Fransa'ya kaçarken *Tasvir-i Efkâr*'ın sorumluluğunu ona bıraktı. 1876'da bir rahatsızlığı nedeniyle tedavi olmak üzere Avrupa'ya gitti ve bir süre Viyana yakınında bir kasabada kaldı. 1877'de Şura-yı Devlet üyesi oldu. 1878-1887 yılları arasında Galatasaray Sultanisi'nde ve Mülkiye Mektebi'nde edebiyat öğretmenliği yaptı. Bu okullarda ders kitabı olarak okutulan *Talim-i Edebiyat* adlı retorik kitabını hazırladı. 1895'te, *Musavver Malumat* gazetesi sahibi Baba Tahir lakaplı Malumatçı Tahir'le aralarında çıkan kafiye tartışmasında, eski anlayıştan farklı olarak, ilk defa "kulak için kafiye" anlayışını savundu. Tartışma sürerken, Mülkiye Mektebi'nden eski öğrencisi Ahmet İhsan'a, yayımlamakta olduğu *Servet-i Fünun* dergisini yeni edebiyat anlayışını savunan genç şair ve yazarlara açmasını tavsiye etti. 1896 başlarında Recaizade Ekrem'in önyayak olmasıyla *Servet-i Fünun* dergisi çevresinde Edebiyat-ı Cedide hareketi başlamış oldu. Recaizade'nin *Servet-i Fünun* kuşağı edebiyatçılarının yetişmesinde önemli payı oldu. Ancak büyük ümitler bağladığı *Servet-i Fünun* topluluğunun beş yıl gibi kısa bir süre sonra dağılması, ardından çok sevdiği oğlu Nijad'ın ölümü onu çok sarstı ve edebiyat çevrelerinden uzaklaşmasına sebep oldu. 1908'de II. Meşrutîyet'in ilanından sonra kurulan Kâmil Paşa kabinesinde evkaf ve maarif nazırlıklarında bulundu, daha sonra nazırlıktan ayrılarak Meclis-i Âyan üyesi oldu. 1914 yılında İstanbul'da vefat etti. Recaizade Mahmut Ekrem, 1860'lı yıllarda Şinasi ile başlayıp Namık Kemal ve Abdülhak Hâmit ile gelişen yenileşme akımının belli başlı temsilcilerinden biridir. Galatasaray Sultanisi ve Mülkiye Mektebi'ndeki hocalığı sırasında otoriter kişiliği öğrencilerinin saygı ve sevgisini kazanmış, "Üstat Ekrem" unvanıyla anılmıştır. Bir şair olarak bir yandan Divan edebiyatı geleneğini sürdürürken, bir yandan da halk söyleyişleri ile mahallileşme akımından etkilenmiştir. Ancak bütün bunların üstünde Fransız şiirinin etkisi altında kalmıştır. Şiirlerini *Nağme-i Seher* (1871), *Yadigar-ı Şebab* (1873), *Zemzeme* (I-II-III, 1882, 1883, 1886), *Tefekkür* (1886), *Pejmurde* (1894), *Nijad Ekrem* (1901) başlıklı eserlerinde topladı. Hayatı boyunca "sanat sanat içindir" anlayışını savunan Recaizade'nin tiyatro eserlerinde de bu etkiyi görmek mümkündür: *Afife Anjelik* (1870), *Atala yahut Amerika Vahşileri* (1873), *Vuslat yahut Süreksiz Sevinç* (1874), *Çok Bilen Çok Yanılır* (1916). Öyküleri ise şu kitaplarında yer almaktadır: *Muhsin Bey yahut Şairliğin Hazin Bir Neticesi* (1889) ve *Şemsâ* (1896).

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ / FATİH ALTUĞ	7
ÖNSÖZ	
METİNLER LABİRENTİNDE BİR SEVDA:	
ARABA SEVDASI / JALE PARLA	17

Araba Sevdası

<i>Erbab-ı Mütalaaya</i>	41
<i>Birinci Kısım</i>	43
<i>İkinci Kısım</i>	87
<i>Üçüncü Kısım</i>	151
<i>Dördüncü Kısım</i>	203
EKLER	305
Ek I: Jean Jacques Rousseau, <i>Julie yahut Yeni Heloise,</i>	
“Birinci Mektup”	307

Ek II: A. Person de Teyssèdre, <i>Le Secrétaire des Amants</i> , "Esrarengiz bir buluşma talebinde bulunan genç adam"	311
Ek III: M. Pons de Verduu, "Adı bilinmeyen güzel bir kadına"	313
Ek IV: Enderunlu Vasıf, "Şarkı"	315
Ek V: Alphonse de Lamartine, <i>Graziella</i> , "İlk Nedamet"	317
Ek VI: Tefrika ile Kitap Arasındaki Farklar	329
Ek VII: Zaman Çizelgesi	343
SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA	351

Erbab-ı Mütalaaya¹⁻²

[1] Malumdur ki insan eğlencesiz yaşayamaz. Bendeniz gibi fitraten inzivayı sevenler için ise mütalaa veya tahrirden³ iyi eğlence olamaz. Şu kadar ki bu suret-i iştigal mütemadi⁴ ve hususuyla ciddi olunca yorgunluğuna tâb-âver⁵ olmak kabil değildir. Bu hâlde yorgunluğu az eğlencesi çok meşguliyetler aranmak tabiidir. İşte şu ihtiyacın sevkiyledir ki ara sıra böyle şeyler tahririyle imate-i⁶ zamana⁷ mecbur oluyorum.

İyi bilirim ki içimizde bu türlü iştigalatı mesela satranç oynamaktan on kat abes, bahçe kazmaktan on kat faydasız addedenler az değildir. İhtimal ki bu hüküm doğrudur. Ne fayda ki ben satrancı merak edemedim... Bahçe kazmağa ise mevsimin müsaadesi yok!..

[Muhsin Bey...]⁸ hikâyesi hiçbir şey değil iken erbab-ı mü-

1 Okuma, etraflıca düşünme.

2 Romanın *Servet-i Fünûn*'daki tefrikası "Araba Sevdası, Musavver Milli Hikâye, Muharriri Rezaizade Mahmut Beyefendi Hazretleri" başlığıyla sunulur. *Servet-i Fünûn*, numero 258 (8 Şubat 1311 / 20 Şubat 1896), 380.

3 Yazı.

4 Sürekli.

5 Dayanıklı.

6 Tefrikada yanlışlıkla te (t) harfi yerine nun (n) harfi yazılmıştır.

7 Vakit öldürmek.

8 Rezaizade Mahmut Ekrem'in 1888 yılında yayımladığı, sevgilisini kaybeden Muhsin'in dünya ile tüm bağlarının kopuşunu anlattığı romanı.

talaa tarafından epeyce mazhar-ı rağbet olduğu için bu hikâyenin de neşrine cesaret olundu. Niyet-i ahkaranem¹ bunları birkaç parçaya iblağ etmek² ve ondan sonra biraz daha büyüklerini de yazmaktır.

Beşeriyete müteallik³ olarak cereyan etmekte olan mucib-i ibret⁴ vakâyi ve ahvale⁵ şiir ve hikmetle memzuc⁶ bir nazarla bakılırsa hepsi de az çok hazin görünür. Bunlardan birtakımının girye-i teessürle,⁷ diğer bir kısmının hande-i istiğrab⁸ ile telakki edilmesindeki fark vukuatın mahiyet-i asliyelerindeki⁹ feciliğe değil keyfiyet-i itibara¹⁰ aittir. Hakikat veya imkân dairesinde tasavvur ve tasvir olunmakla meşrut¹¹ olan büyük küçük hikâyeler ise vakâyi ve ahval-i beşeriyetin birer mirat-ı ibret-nümasıdır.¹²

Bu mütalaya göre [Muhsin Bey...] hikâyesi erbab-ı mütalaaça ağlanacak şeylerden görülmüş olduğu halde bu [*Araba Sevdası*] gülünecek hâllerden addolunsa gerektir. Fakat dikkat olunursa bu ondan elbette daha ziyade hazin, elbette daha çok müellimdir!..¹³

İstinye 16 Teşrinisâni Sene 1305¹⁴
Recaizade Mahmut Ekrem

1 Pek kıymetli olmayan niyetim.

2 Ulaştırmak, eriştirmek.

3 İlgili.

4 İbret alınacak.

5 Vakalar ve haller.

6 İç içe, karışmış.

7 Üzüntüden kaynaklanan gözyaşı.

8 Garip bulmaktan kaynaklanan gülümseme.

9 Gerçek mahiyet, bir şeyin aslı.

10 Atfedilen, karar verilen nitelik.

11 Şarh.

12 İbret gösteren ayna.

13 Elem veren.

14 28 Kasım 1889.

Birinci Kısım

I

[3] Üsküdar'dan Bağlarbaşı tarikiyle Çamlıca'ya gidilirken Tophanelioğlu'ndaki dört yol ağzı mevkiinden takriben bir yüz hatve¹ ileriye medd-i nazar² olunur ise o vâsi³ şosenin münteha-yı vasatisinde etrafı bir buçuk arşın kadar irtifada duvar içine alınmış bir ağaçlık görülür.

Bu ağaçlığa varıldığı gibi şose yol sağ ve sol olmak üzere iki şubeye ayrılır. Duvar ile muhat olan ağaçlığın büyücek bir kapısı vardır ki iki yolun tamam nokta-i iftirakında⁴ vakidir.

Sağ ve soldaki yollardan hangisine gidilecek olsa taraf-ı muhalifi mahut⁵ ağaçlıkla mahduttur. Ağaçlığın yanındaki duvar alçacık olduğundan üzerinden hayvan ve bahusus in-

1 Adım, bir hatve 0,75774 metredir.

2 Uzağa bakma, gözün görebildiği kadar göz alımı.

3 Geniş.

4 Ayrılma.

5 Adı geçen.

Üsküdar Belediye Bahçesi.

san aşamamak için boyunca teller uzatılarak muhafaza olunmuştur.

Mutedil bir yokuş üzerindeki bu yollardan seyr-i adi ile dört beş dakika kadar gidilince daima duvar ile muhat¹ olan ağaçlık bir meydancığa müntehi olur. Ağaçlığın burada da cephede aşağıkine muhâzi² bir kapısı vardır. Yüksekten kuşbakışı bir nazarla bakmak mümkün [4] olsa bir şekl-i mahrutide³ görünecek olan ağaçlık burada biter ise de iki yol yine birleşemez. Meydancığın bir otuz hatve ötesinde epeyce vâsi ve mürtefi bir set üzerinde –kâr-ı kadim binaları taklit yolunda yapılmış– enli saçaklı bir kattan ibaret bir bina ve bunun etrafında bazı büyücek ağaçlar mevcuttur. Onun üst yanında diğer bir set ile başlayan yer ise birtakım servi ve meşe ağaçlarını ve vaktiyle kırılama-

1 Çevrili.

2 Paralel.

3 Koni şeklinde.

(Dikdörtgen içerisinde) Çamlıca Bahçesi.

yıp kalmış ve mevkiin –Sarı Kaya– ismiyle be-nam olması¹ sebep olmuş büyük büyük sararmış kayaları havi inişli yokuşlu metruk bir mezarlıktır ki geçtiğimiz meydancık-tan buraya değin olan mesafe de yine bir beş dakikalık ka-dar tahmin olunur.²

1 Nam salmak.

2 *Servet-i Fünûn*, numero 258, 381.

Bu mezarlık da geçildikten sonradır ki iki yol hem birleşir hem de düzleşir. Buradan yine bir beş dakika kadar ileri yürünürse artık Çamlıca Dağı'nın eteğinde Kısıklı Köyü'nün çarşısına varılmış olur.

Buraya çıkıncaya kadar yorulmadıkça yine aşağı doğru inelim de nukat¹ ve hududunu tayin ettiğimiz mevki tahkik edelim. Tabiidir ki bu tahkike de mahut ağaçlıktan başlayacağız.

Burası [Çamlıca Bahçesi]² namıyla İstanbul'da en evvel tanzim ve küşat³ olunmuş olan bahçedir. Birkaç zamandan beri rağbet-i ammeden bütün bütün mehcur olduğu cihetle ekser eyyamda kapıları kapalı durur.

Yazın ve ba-husus baharlarda bu bahçeyi açtırıp da aşağıki kapıdan içerisine girerseniz beş on kadem ilerleyerek etrafınıza bir nazar ediverince muazzam ve mamur bir ravza-i dil-küşâ⁴ içinde bulunduğunuza derhal kail⁵ olursunuz.

Bahçenin yalnız meydana geldiği tarihte güzel görünmesi fikriyle değil ileride yani zamanlar gelip geçtikçe ağaçların, ormanların büyüyerek kesbedecekleri⁶ hâle göre letafetlerini daima tezyiden⁷ muhafaza eyleyebilmesi mütalaa-i dūr-endişanesiyle⁸ icra olunan taksimat-ı dâhiliyesine ve o büyüklü küçüklü tarhlarının⁹ tenasüp ve vaziyetlerine bakarak ibtida tanzimini deruhte eden tabiat-şinas-ı mahir kim ise sa-

1 Noktalar.

2 Sultan Abdülaziz devrinde halkın rağbetinin arttığı Çamlıca'da 1864'te Çamlıca Yolu Komisyonu kurulmuş, bununla birlikte geniş yollar yapılmış, 1870'te de Millet Bahçesi adıyla da bilinen Çamlıca Bahçesi açılmıştır.

3 Açılış.

4 İç açan bahçe.

5 İnanan, aklı yatan.

6 Kazanacakları.

7 Arttırarak.

8 İleri görüşlülüğüyle.

9 Çiçek dikmeye ayrılmış yer.

natine tahsin-hân¹ olduktan sonra her tarafı birer birer nazar-ı dikkat ve istihsandan² geçirmeye başlarsınız.

Haricin enzar-ı tecessüsünü kesmek için kenarlara bir tertib-i matbuda dikilip gereği gibi feyizlenmiş, dal budak salıvermiş salkım, aylandoz, atkestanesi gibi sayedar³ ağaçlar ile orta yerlerde câ-be-câ⁴ ma'rus çınar, kavak, manolya, salkımsöğüt misilli eşcar-ı gün-â-günün⁵ ve bazı yerlerde nur-ı nazarın değil eşia-i şemsin⁶ bile içerisine [5] kolaylıkla nüfuz edemeyeceği surette sıklaşmış ormancıkların etrafında dolaşır; bunları ziyadesiyle dil-pesend⁷ bulursunuz.

Biraz ilerleyince bir düzlüğün vasatında üstü kapalı etrafı açık kameriyemsi bir şey ve bazı kenar yollar üzerinde kulübe tarzında muntazam ve matbu ufak ufak binalar müsadif-i nazarınız olur. Bunlardan kameriyeye benzeyen şeyin –eyyam-ı mahsusada icra-yı ahenk için celbolunacak– çalgı-cı takımına mahsus bir yer ve o kulübelerin de bahçe dahilinde mekulat⁸ ve meşrubat satmak için yapılmış (büfe)ler olduğuna intikal eder bunları da beğenirsiniz.

Azıcık daha ileri gidince bir büyük (lâk⁹), onun ortasında dil-nişin¹⁰ bir adacık, bu adayı kenara rabtirmek üzere suret-i gayr-ı muntazamada çitten yapılmış tabii güzel köprüler ve adanın üzerinde yine işlenmemiş ağaç dal ve kütüklerinden inşa olunmuş zarif bir köşk müşahede eder bunlardan da aşırı hoşlanırsınız. En sonra yukarıki kapıdan çıkarak ma-

1 Beğenip alkışlayan.

2 Güzel bulma, beğenme.

3 Gölge.

4 Ara sıra.

5 Çeşit çeşit ağaç.

6 Güneş ışıklarının.

7 Gönülün beğenisine uygun.

8 Yiyecek.

9 (Fr.) Lac: Göl.

10 Gönülde yer tutan.

hut meydancığı mürur ve set üzerine suûd¹ ile evvelce gördüğünüz binayı da yakından temaşa ettiğiniz ve bunun da bahçeye merbut bir (gazino) olduğunu öğrendiğiniz hâlde bahçenin her suretle mükemmeliyetini tasdik eylersiniz.

II

Şu birkaç sözle evsafı kabaca tarif edilmiş olan Çamlıca Bahçesi bundan evvel şimdiki gibi hüzünlü bir sükût-âbâd-ı tenhâyi² değil hengâmeli bir sürgâh-ı şevk ve şagab³ idi.

Tesviyesiyle tanzimiyle bir hayli zaman uğraşılan bu bahçenin bin iki yüz seksen altı sene-yi rumiyesi mevsim-i baharında⁴ küşat edileceği havadisi İstanbul ile Bilâd-ı Selâse tabir olunan mevâki ahalişi beyninde şayi olunca erbab-ı havâ ve hevesten olan gençler ve ba-husus böyle eğlenceleleri erkeklerden birkaç kat ziyade aramaya tab'an mecbur olan hanımlar hulûl-i vakt-i merhuna intizaren⁵ elbiseye, süse müteallik hazırlıklara gereği gibi germiyet⁶ vermişler ve bizim memlekette emsali henüz meşhut olmayan bu (moda) nüzhetgâhtan⁷ her vakit ve belki mehtaplı gecelerde bile istifade maksadı kolaylıkla hâsil olmak için pek çok aileler Çamlıca, Bulgurlu, Kısıklı, Tophanelioğlu, Bağlarbaşı taraflarında köşkler, haneler isticar ederek⁸ bahar gelir gelmez hemen nakle müsâraat⁹ göstermişler idi.

1 Yukarı çıkma.

2 Tenha bir sessizlik mekânı.

3 Şamatalı bir arzu ve fitne şenliği.

4 1870 baharı.

5 Belirlenmiş, muayyen zamanın gelmesini bekleyerek.

6 Hararet.

7 Seyir yeri.

8 Kiralayarak.

9 Teşebbüs, girişme.

Nihayet o senenin mayıs ayı ibtidalarında (Bahçe) açıldı. İstirahat ve tenezzühe mahsus olan cuma ve pazar günleri Üsküdar, Kadıköyü, Beylerbeyi gibi Çamlıca'ya civar sayılan [6] yerlerden başka İstanbul'un mahall-i baidesinden,^{1, 2} Boğaziçi'nden ve sair mahallerden arabalar, hayvanlarla ve bazen yayan olarak gelen kadın erkek binlerce seyircinin bahçeye te hacümü³ hakikaten görülecek temaşalardan idi.

Hududu bir çeyrek saatte ancak devrolunabilen bahçe o kadar vüsatıyla beraber o cemm-i gafiri⁴ istiab⁵ edemediğinden halkın bir takımı girdikçe diğer bir takımını çıkmaya mecbur eder idi. Bu suretle gerek yukarıki gerek aşağıki kapıdan lâ-yenkati⁶ girip çıkan seyircilerin kesret-i izdihamıyla o koca bahçe –teşbih biraz kabaca ise de– azim bir arı kovanını andırır idi. Fakat bu bir kovan idi ki arıların bal alacakları çiçekler de içinde bulunurdu! İçeride kalanlardan –alafranga bir tabir ile– taife-i latifeye mensup olanlar ezhar-ı⁷ bahariye rekabet eder gibi en parlak, en güzel renkler içinde ve üçü beşi bir yerde çiçekler gibi iki taraflarına salınarak gezinirler ve bunlardan bal almak hevesiyle bî-karar olan zembür⁸ mizaç genç beyler de çiçeklerin arasında ikişer ikişer dolaşırlardı.⁹

Bahçenin dışarısına gelince o da bir başka âlem idi: Süslü hanımlar, şık beyleri hâmil birkaç yüz kadar araba bahçenin etrafını kuşatarak bir zincir-i müteharrik¹⁰ gibi biri biri ardınca muttasıl ve müteselsil¹¹ devrederler idi.

1 Uzak yerlerinden.

2 *Servet-i Fünûn*, numero 258, 382.

3 Hücüm etme.

4 İnsan kalabalığını.

5 İçine alma.

6 Kesintisiz.

7 Çiçekler.

8 Arı.

9 Metin dizilirken dal (d) harfi düşmüştür.

10 Hareketli.

11 Aralıksız ve zincirleme

Vakıa o tarihte ağaçlar daha pek genç ve belki çocuk, ormanlar ise pek seyrek olmakla beraber sunûf-ı nebatat içinde hüsn-i manzaraya malik ve tezyin-i riyâza¹ hadim eşcar ve ezharın² ve çemenlerin her nev-i makbul ve muteberi kendisinde mevcut bulunduğu için baharistan-ı tabiatın bir mecmua-ı müntehabatı³ gibi manzur⁴ olmaya liyakat gösteren ve fazla olarak derununda lâk ve köşk gibi enzârı başkaca memnun edecek şeyleri ve ale'l-husus istirahat ve huzur arzu edenler için câ-be-câ sandalyeleri, kanapeleri bulunan bu bahçe halkın sair seyir yerlerine olan rağbetini tamamıyla kendisine celbetmiş idi. Binaenaleyh cuma ve pazardan gayrı günlerde ve bazen mehtaplı gecelerde bile (Bahçe) züvvardan⁵ hâli kalmaz idi. Onun için demiş idik ki: Çamlıca Bahçesi bundan evvel şimdiki gibi hüznü bir sükût-âbâd-ı tenhâyî değil hengâmeli bir sûrgâh-ı şevk ve şagab idi. Filhakkı o pîrâneser⁶ ağaçlar vaktiyle genç idi, hevâ-yı arzu önünde bî-karar olan ehl-i şebâb⁷ gibi bunlar da en hafif bir rüzgâr ile hemen ihtizaza⁸ gelirler ve şevk ve ümide dair güft u şenide⁹ başlar idi!.

III

O senenin haziranı evâsıtına¹⁰ doğru [7] sıcaklar günden güne şiddetini artırdı. Sıcaklar ziyadeleştikçe Bahçe'deki ger-

- 1 Bahçeler.
- 2 Ağaçlar ve çiçekler.
- 3 Seçilmiş bir derlemesi.
- 4 Görülen, kendisine bakılan, beğenilen.
- 5 Ziyaretçiler.
- 6 Yaşlıca.
- 7 Gençler.
- 8 Titreşim.
- 9 Konuşma ve dinleme.
- 10 Ortalarına.

miyet noksan bulmaya başlamış idi. O esnada bir perşembe gecesi zuhur eden bir fırtınayı müteakip tâ-be-sabah devam eden yağmur havayı tasfiye ve tadil ettiği ve tozları kâmilen bastırduğu gibi dağlara bağlara da bir taravet-i cedide¹ bahş eylediğinden bir gün sonraki cuma günü saat sekiz sularında² (Bahçe) emsali görülmedik bir kalabalığa mazhar olmuş idi.

Bu kalabalığın ekseriyeti –kadınlar başka erkekler yine başka olarak– üçer beşer bahçenin içinde aşağı yukarı gezinirler, diğerleri de tarhların arasındaki kanapelere sandalyelere oturarak ve çalgıcıların –o zamanlar İstanbul’ca pek (moda) olan– (Bel Elen)³ operasından çaldıkları havaları dinleyerek gezinenleri temaşa ile eğlenirlerdi.

Bu temaşacıların içinde takriben yirmi üç yirmi beş yaşlarında top simalı, saz benizli, elâ gözlü, kara saçlı, az bıyıklı, kısaca boylu, güzel giyinmiş bir bey görüldü ki aşağıki kapıya yakın ve kapıdan her gireni çıkkanı görmeye müsait bir mevki tutarak bir masanın iki yanındaki birer sandalyeden birisine kendisi kurulmuş diğerine de yakasının iç tarafındaki [Terzi Mir]⁴ markası yakından geçenlerin gözlerine çarpmakta olan – (pardesü)sünü sanki gelişi güzel atmış idi.

Masanın üzerinde bir tepsi içinde görülen bir [arpa suyu] kadehi hemen bir saatten beri geldiği gibi dolu durmakta idi. Genç bey ise oturduğu yerde sol ayağı üzerine atmış olduğu sağ ayağını mızıkanın usulüne muvafık bir hareketle muttasıl oynatır ve o ayağı pek de küçük değil

1 Yeni bir tazelik.

2 Saat beş civarında.

3 *La Belle Hélène*: Metnini Henri Meilhac ve Ludovic Halévy’nin yazdığı, Jacques Offenbach’ın kompozitörlüğünü yaptığı, Helen’in Paris’le birlikte kaçarak Truva Savaşı’na yol açmasının parodisini yapan operet. İlk olarak 1864’te Paris’te icra edilmiştir.

4 Romanın geçtiği tarihte Terzi Mir, Beyoğlu’nda şimdiki adı Orhan Adli Apaydın Sokak olan Derviş Sokak’ta 2 numaralı dükkandır. Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın *Şık* romanında da kendisinden söz edilmektedir.

MIR & COTTEREAU
 MAISON FONDÉE EN 1850.
 140, Grande Rue de Péra, 140.
 Maison Abraham Pacha, au dessous du CERCLE ORIENTAL.

MAISON A PARIS
 42 - RUE CAMBON - 42.

HAUTES NOUVEAUTÉS
 DE PARIS ET DE LONDRES

TAILLEURS

COMPTOIR SPÉCIAL DE CHEMISERIE, CRAVATES ARTICLES DE BONNETERIE Parapluies et Canes	PARFUMERIES DIVERSES VINS FINS et Liqueurs Chocolats et Bonbons
--	--

ARTICLES DE PARIS
 Macaquineries, Sablottes, Coutellerie
 Objets de fantaisie pour étrennes.

BIJOUTERIE FINE EN TOUS GENRES
 et dans les plus nouveaux modèles.
 SEUL DÉPÔT DES MONTRES DES MAISONS
 BREGUET et L. LEROY & Ce.

MAISON HÉRAL
 FONDÉE EN 1830,
 9, PASSAGE HAZZOPOULO, 9.
 PÉRA.

Cordonnerie Française

SPÉCIALITÉ de CHAUSSURES DE LUXE sur mesure POUR HOMMES et POUR DAMES	CUIRS ET PEUX des 1 ^{res} FABRIQUES FRANÇAISES — ARTICLES de tout premier choix.
--	--

Grand choix de Nouveautés de Paris.
ASSORTIMENT
d'épérons de luxe et de fantaisie.

Annuaire Oriental'in 1891 tarihli basımından alınma Terzi Mir ve Kunduracı Herald'in ilanları.

iken ziyadesiyle nazik ziyadesiyle biçimli gösteren [Herald]¹ işi parlak potininin sivrice burnuna elindeki bağa² saplı ve sapının üzeri Fransızca (M.B.) harflerini irâe eder³ gümüş markalı bastonuyla bir düziye vurur ve en azı her beş dakikada bir kere uçları altınlı bir siyah ipek şeride merbut mineli saatini beyaz yeleşinin cebinden çıkarıp baktıktan ve sabırsızlıkla yerinden fırlayarak kapı tarafına doğru beş on adım gittikten sonra yine sandalyesine avdetle evvelki vaziyetini alırdı. Genç beyin bu haline dikkat edenler kendisinin mühim bir intizar⁴ rahatsızlığı içinde bulunduğu hükmedebilirlerdi.

- 1 Kunduracı Herald, dönemin en meşhur kunduracılarındandır. *Mai ve Siyah*'ta da geçer. İstiklal Caddesi'nde 401 numaradadır.
- 2 Kaplumbağa kabuğundan yapılmış.
- 3 Gösterir.
- 4 Gözlemek, ümit ederek beklemek.

IV

Muhteşem Bihrüz Bey kudema-yı vüzeradan¹ müteveffa (...) Paşanın mahdumudur.

Vilâyetten vilâyete intikal ile on beş sene kadar [8] ale't-tevâli² İstanbul'a ayak basmamış olan pederiyle sıgar-ı şirininde³ memleket memleket dolaştığından dolayı Bihrüz Bey bir çocuk için derece-i ulâda⁴ vacibü't-tahsil⁵ olan malumatı on altı yaşına kadar ele getirememiş idi. Nihayet pederinin bir infisali⁶ üzerine İstanbul'a vürudunda mahdum⁷ beyin bir rüştiyeye konulmasına nasılsa himmet olundu. Aradan altı ay mürur etmeden (...) Paşa yine bir vilayet valiliğine memur ve İstanbul'dan tekrar müfarakate mecbur oldu ise de artık bu defa Bihrüz Bey⁸ tahsilinden geri kalmamak için validesiyle beraber İstanbul'da bırakıldı.

İki sene sonra Paşa yine ma'zûlen⁹ İstanbul'a geldiği zaman mahdum beyi kara cümleden,¹⁰ imladan, kıraatten bizzat bi'l-imitihan malumatını derece-i kâfiyede görmekle tahsiline ikmal edip de bir şehadetname alıncaya kadar mektebe devam ettirmeğe lüzum görmeyerek¹¹ çocuğu kendi arzusu üzerine Babîâlî aklâmından birisine çırağ ettirmiş ve Beyefendi için tahsili artık bi't-tabî vacip görünen Fransızca ile beraber ikinci derecede lüzumu teslim olunan Arabî ve Farisîyi öğrenmek üzere Bihrüz Bey'e başka başka maaşlı hocalar tayin etmiş idi.

1 Eski vezirlerden.

2 Aralıksız.

3 Sevimli çocukluğunda.

4 Birinci derecede.

5 Öğrenilmesi gereken.

6 Azledilme.

7 Oğul, evlat.

8 *Servet-i Fünûn*, numero 258, 383.

9 Azledilerek.

10 Dört işlem.

11 *Servet-i Fünûn*, numero 259 (15 Şubat 1311 / 27 Şubat 1896), 396.